

Nagy Attila

Tervezési irányelvek és kreatív megoldások

Könyvborító-tervezés a Magyar Nemzeti Levéltárban

A Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) hazánk legrégebbi közgyűjteményeként és kiemelt kultúrstratégiai intézményként tanulmányköteteivel, tudományos-ismeretterjesztő és forráskiadványaival a tudományos élet mellett a könyvkiadás piacának is fontos szereplője. A hagyományos, nyomtatott formában megjelenő kötetek eltérő műfaji sajátosságai miatt a tartalom mellett a külső is egyre fontosabb szerepet tölt be, így e téren is átgondolt tervezést igényel. Az arculati keretek mellett érdemes figyelembe venni a kialakult hagyományokat és a szabadabb grafikai-tipográfiai tervezés mozgásterét is. Tekintettel arra a körülményre, hogy az olvasó első interakciója egy frissen kiadott kötetrel már a külső borító szemrevételezésével létrejön, a tartalmi befogadást megelőzően kialakul egy általános benyomás is. A befogadásnak ebben a szakaszában a kötet borítója a termékcsomagolásokéhoz hasonló funkciót tölt be, az itt megjelenő külső jegyek nemcsak a „termékünk” beazonosíthatóságát segítik, de a leendő célközönség érdeklődésének felkeltését is szolgálják. A konkrét kiadványokon túlmutatóan a borítók szükségszerűen a kiadó intézmény márkáépítésének és a branding folyamatának is részei. A modern marketingkommunikáció eszköztára egyre hangsúlyosabban jelenik meg a tudományos élet produktumaiban is. Az alkalmazott grafikai trendek változásai éppúgy tetten érhetőek a képi ábrázolásmódok, mint a tipográfia vagy a szintani megfontolások terén is.

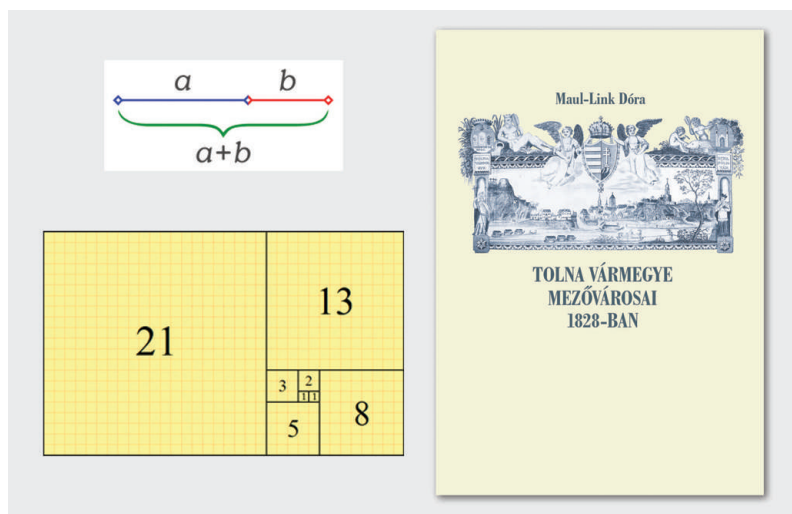
Az MNL-ben készült könyvborítók tervezése során felmerül a kérdés, hogy mely esetekben kötnek bennünket szorosabban az arculati kézikönyv szabályai, mely köteteknél kevésbé, illetve mikor és milyen feltételek mellett engedhető meg figyelmen kívül hagyása. Mindamelllett, hogy alapelveként fogalmazódott meg az, hogy az intézmény „kiadványi zászlóshajóiként” számontartott köteteknél vegyük szigorúbban a megfogalmazott szabályokat, részletesebb szabályozás hiányában mindez egyedi mérlegelés tárgya. Törekedni kell az arculat elemeinek lehetőség szerinti alkalmazására, ahol ezt a rendelkezésre álló képi nyersanyag lehetővé teszi, és nem ütközik más szempontokkal, például több évtizedes hagyományokkal, műfaji sajátosságokból fakadó korlátokkal, különleges szerzői/szerkesztői igényekkel, vagy grafikai szakmai megvalósíthatósággal. A kötetek „egyenruhába” öltöztetése hosszú távon sem cél, az egyes kötet típusokat (pl. évkönyvek, tanulmánykötetek, kisebb és nagyobb terjedelmű monográfiák, forráskiadványok) csoportosítva viszont megfontolandó többféle, változatos template (sablon) kialakítása. Rövid távon működőképesnek bizonyult a közreműködő munkatársak közötti konstruktív együttműködés, amelynek kiindulópontja a brief, vagyis az a dokumentum, leírás, amelyben a szerző/szerkesztő (a tulajdonképpeni megrendelő) tájékoztatja és ellátja a grafikust a munkához szükséges információkkal és közli a borítóval kapcsolatos vízióit.

Minél részletesebben és egzaktabban kifejtett egy brief, annál hatékonyabb a kreatív munka folyamata; a tervező munkáját nagyban megkönnyíti például az inspirációhoz küldött gazdag képanyag. Ideális esetben 2-3 konzultáció elegendő a munka eredményes lezárásához, természetesen előfordulhat, hogy az elképzelések sokadik alkalommal is eltérnek. Mivel szélsőséges esetben ez akár a teljes munkafolyamatot is megbéníthatja, egyéb döntési kompetencia hiányában a külsínért felelős grafikus szakmai szempontjait tanácsos követni ilyen esetben. Érdeemes a megrendelőnek és a tervezőnek is szem előtt tartania, hogy a készülő kötet termék, amely elsősorban a leendő fogyasztónak (esetünkben az olvasónak) szól, tehát korántsem a saját egyéni ízlésvilágunk kifejezése a cél, a borítót nem „magunknak készítjük”.

Jelen írás arra tesz kísérletet, hogy – a teljesség igénye nélkül – az elmúlt években az MNL-ben készült kötetborítók példáján keresztül tervezési irányelveket mutasson be. A válogatás azt kívánja szemléltetni, hogy a stílusbeli sokféleségben és az arculati kerektek között miben áll az alkalmazott grafika mozgástere.

Grafikai tervezés

A kötetek borítóinak tervezése során számos szintani, tipográfiai és a kompozíciót érintő körülményt érdemes figyelembe venni. Törekedni kell a látvány vizuális egységére és a tartalomhoz illő forma tudatos megválasztására, figyelembe véve a színek pszichológiáját, a hideg és meleg színek tulajdonságait, a színpárosítások (pl. komplementer szín párok) kombinációs lehetőségeit. A tervezés során törekedni kell a megfelelő betűtípus(ok) megválasztására és a tipográfiai hierarchia (főcím, alcímek, fülszöveg, további sorok) kialakítására, ügyelve a betűméretek és betűszínek egymáshoz való viszonyára. Általánosságban elmondható, hogy egy borító esetében maximálisan két

1. Az aranymetszés arányrendszere és az MNL Tolna Megyei Levéltára kötetének címlapja

különböző betűtípus használata javasolt, ennél több fontkészlet¹ az esetek többségében diszharmóniát és zajos összképet eredményez. Hasonló okból kerülendő az eltúlzott mértékű speciális effektusok, filterek (pl. vetett árnyék, külső ragyogás, domborítás) használata. A borító layoutok² tervezése során érdemes alkalmazni az aranymetszés szabályrendszerét. Ez a természetben és a képzőművészetben megjelenő geometriai arányosság természetes egyensúlyt teremt a szimmetria és az aszimmetria között, a néző a látványt befogadva harmóniát érzékel.

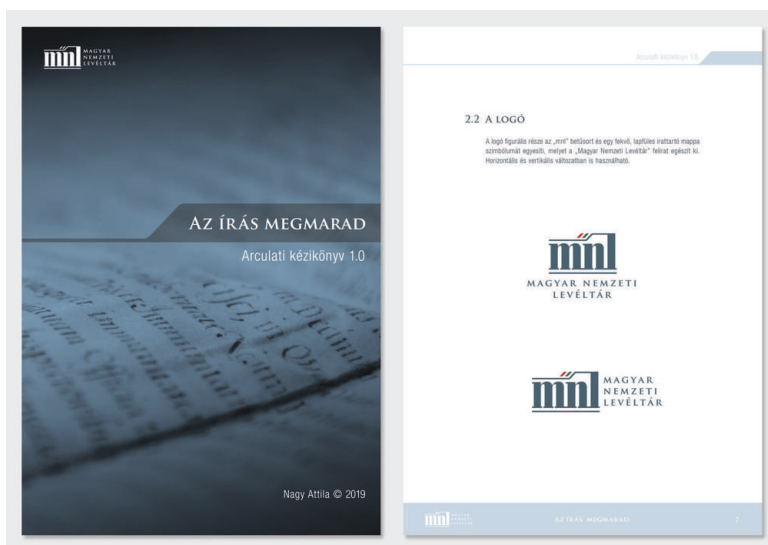
MNL-arculat és branding

Arculat alatt az intézmény azonosítására szolgáló külső jegyek komplex rendszerét, egységes és tudatosan kialakított megjelenést értünk, amely az egyértelmű beazonosítást, a márkaépítést és a kommunikációt segíti. Tágabb értelemben ide soroljuk mindazokat az intézményfilozófiai, munkakultúrát tükröző és egyéb státuszközvetítő összetevőket, amelyeket egy szervezet kommunikációja során önmagáról közölni kíván. Szűkebb értelemben e fogalom a nem vizuális (pl. mottó, szlogen) és vizuális (design) jegyeknek a rendszerét jelenti. A Magyar Nemzeti Levéltár 2019-ben megfogalmazott arculati alapvetései (MNL Arculati kézikönyv 1.0) a tervezői szándék szerint egyszerre közvetítik az ország legnagyobb és legrégebbi közgyűjteményét megillető státuszt, és a 21. századi, modern szolgáltató intézmény imázsát. (Az arculati kézikönyv *mnl_arculati_kezikonyv_2019.pdf* néven az MNL Gyűjtőportál belső Intranet oldalán érhető el.) Az arculat korszerű, könnyen befogadható, mégsem tartalmaz formabontó megoldásokat, szellemiségében konzervatív. A választott forma- és színvilág több jelentésrétegen keresztül fejezi ki az intézmény tevékenységi körét, ennek elsődleges eszköze a választott tipográfia, a színhasználat és jelképrendszer. Az arculatnak a legkülönbélebb felhasználási felületek, ügyviteli iratok, kiadványok, reprezentációs termékek, valamint egyéb online és digitális felületek esetében is működőképesnek kell lennie, törekedve a konzekvens, egységes megjelenésre, ugyanakkor szabad teret hagyva az autonóm, kreatív megoldásoknak. Kiemelt cél, hogy az önálló entitásként csupán egy évtizede létező MNL fogalma a köztudatban is megerősödjön. Ez a folyamat a branding, amelynek éppúgy része az online térben való jelenlét, mint a nyomtatásban megjelenő kiadványok.

Az arculat központi eleme a logó. A logó figurális része (logomark) az „mnl” betűsört és egy fekvő, lapfüles irattartó mappa szimbólumát egyesíti, amelyet a „Magyar Nemzeti Levéltár” felirat (logotype) egészít ki. A lapfül melletti döntött vonások – ezek a nemzeti trikolór színeit viselik – további lapfülek, amelyek a mappában sorba rendezett iratokra, közös kulturális örökségünkre utalnak. A logó horizontális és vertikális változatban is használható, a logomark és a logotype elválaszthatatlan egységet képez, utóbbi egyetlen

¹ A számítógépes környezetben használt font szó a francia fonte szóból ered, amelynek jelentése „olvadt”, és a hajdani nyomdászok ólomból öntött betűsorozatára utal. Ma a font egy adott betűtípust jelent.

² Layout (angol): szedési vázlat; segítségével közlik a szedővel, kiadványszerkesztővel a leendő nyomtatásra szánt nyomóforma kívánt beosztását (vázlat, makett, beosztási terv), tágabb értelemben elrendezési, felosztási vázlat.

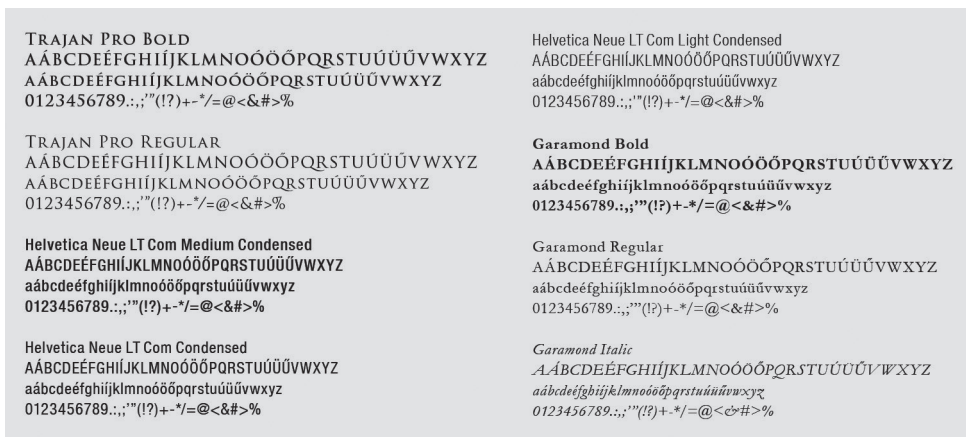

2. Az MNL Arculati kézikönyv címlapja és a logót tárgyaló oldal

esetben hagyható el, a kötetek gerincén. Ennek oka, hogy vékonyabb könyvek esetében viszonylag kis terület áll rendelkezésünkre, a logotype apró részletei a nyomdai kivitelezés során „összezárnak”, olvashatatlanná téve a szöveget. Szimmetrikus elrendezésű kötetborítón a logó vertikális változatának használata javasolt, aszimmetrikus layout esetén pedig legtöbb esetben a horizontálisé. Az arculati alapvetések kapcsán fontos megjegyezni, hogy a logónak ugyan készültek tagintézmények szerinti mutációi, ezek azonban nem használhatók ügyviteli iratokon, levélpapírokon, illetve központi reprezentációs felületeken. Ezek a logók kizárólag az adott tagintézmény helyben gondozott kiadványain, illetve rendezvénymeghívóin alkalmazhatók. A központi MNL-logó és valamely tagintézményi logó együttes használata szintén kerülendő. A kérdés részleteiből a szabályozására a készülő MNL Arculati kézikönyv 2.0 fog kitérni.

A színvilág tekintetében vezérszínként a szürke/szürkés-kék (viharkék) színtartományra esett a választás, kétféle megfontolásból. A színpszichológia szerint ezek az árnyalatok leginkább megbízhatóságot, precizitást, pontosságot sugároznak, a levéltár jövőjét jelentő digitális és technológiai szektorban gyakran használatos. Emellett gyakorlati előnye is van: egy szürke alapszínhez sokkal többféle telített, élénk színt tudunk párosítani, mint egy szintén élénk alapszínárnyalathoz. Ezzel elkerülhető a diszharmónia és növelhető tervezési mozgásterünk, ami a levéltárban folyó munka szerteágazó területeit tekintve hasznos körülmény.

A tipográfiát tekintve az MNL-arculat több, egymástól eltérő stílusú fontcsalád betűkészleteinek használatát írja elő a különböző szöveges felületeken. A *Trajan Pro* talpas (serif) fontkészlet, az arculat elsődleges betűtípusa, jellemzője a kapitális írásmód, tehát csak nagybetűs karaktereket tartalmaz. Hangsúlyosabb, kiemelt címsorok, fejezetcímek, rövidebb, néhány szavas tartalmak (pl. intézményi szlogen) szedése esetén alkalmazandó.

3. Az arculati fontok karakterkészletei

A *Helvetica Neue* font keskenyített változata talpatlan (sans serif) betűkészlet, amely kisebb és közepes terjedelmű szövegek, bekezdések, felsorolások, fülszövegek, levelek szedésére alkalmazandó, gyakran az elsődleges *Trajan Pro* kiegészítéseként. A *Garamond* klasszikus talpas (serif) betűtípus, nagyobb terjedelmű törzsszövegek (könyvek kenyérszövege, hosszabb dokumentumok) esetén használandó. Természetesen bizonyos felületeken kellő mérlegelés után más fontkészletek is használhatók, ez különösen igaz a könyvborítókra, hiszen itt műfaji és tematikus sokféleséggel van dolgunk. A tipográfiai tervezés során is érdemes figyelembe venni, hogy az adott kötet milyen célcsoport számára készül, elvárás-e a például a kereskedelmi értelemben vett piacképesség és az ezzel járó értékesítési szempontok, vagy várhatóan a szűkebb tudományos-szakmai olvasóközönség számára készül a kiadvány.

Tanulmánykötetek, monográfiák

Az 1923-ban alapított *Levéltári Közlemények* a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának folyóirata. A legrégebbi levéltári szakkiadványként megkülönböztetett figyelem illeti meg a külsőn tekintetében is, az MNL kiadványainak „zászlóshajójaként” a borítók tekintve az intézmény arculatának első számú közvetítője. A tervezés során célként fogalmazódott meg, hogy a jelenlegi MNL-arculat formavilága, színhasználati és tipográfiai rendszere a maga teljességében, letisztult módon jelenjen meg. A tipográfiai hierarchia a főcímsoroknál használt talpas *Trajan Pro* és az évfolyamszámnál alkalmazott *Helvetica Neue* betűtípus keskenyített és vékonyított változatán alapul, klasszikus közép-re rendezéssel, a „Levéltári Közlemények” sor alatt vékony vízszintes lénialával tagolva. A címlapon alul az intézményi logó elsődleges, színes változata kapott helyet, amelynek viharkék alapszíne mind a betűk, mind a körbefutó szegély esetében visszaköszön. A borító alaptónusa törtoffhér, amelyen halvány áttűnéssel egy iratfotó textúrájáról készített közeli fényképrészlet kapott helyet (minden évfolyamnál más fotó). (4. kép ld. melléklet.)

A magyarországi nemzetiségek történetét feldolgozó sorozat 2020-ban indult útjára; az első kötet, *Az együttélés történelme – Nemzetiségi kérdés Magyarországon* általános bevezető tanulmánykötet, a sorozat további részei javarészt forrásközléseket tartalmaznak. Ezidáig *A magyarországi ruszinok és ukránok*, valamint *A magyarországi cigányok/romák* első kötete jelent meg. A sorozat keménytáblás, fehér alapszínű borítóinak alapmotívuma egy álló téglalapba írható mozaik-kompozíció, amely egyes nemzetiségi ornamentikákból képzett négyzetekből épül fel, és amelyet a címsorok vízszintesen kettéosztanak. A népi ornamentikus motívumok valamennyi kötetnél ugyanazok, az egyetlen változó grafikai elem a belső négyzetek helyén szereplő egy-egy vízszintes téglalap, kötetenként mindig más és más nemzetiségre utaló színekkel. Ezek váltakozását érdemes „elvont” módon értelmezni, a színeknek esetünkben laza asszociációs funkciójuk van, hiszen a ma hivatalos nemzeti lobogók/történelmi színek sok esetben eltérnek a történelmi színektől. A koncepció emellett praktikus feloldja a nemzetiségek/etnikai/vallási közösségek definíciós kérdéseit is, megőrizve a sorozat-jellegből fakadó grafikai egységességet. (5. és 6. kép ld. melléklet.)

A *Reformáció a Dél-Dunántúlon* című tanulmánykötet 2019-ben, a Reformáció 500 emlékévéhez kapcsolódóan jelent meg, keménytáblás borítójának koncepciója az egyik első példa az új intézményi arculat és egy önálló brand egyes (Reformáció MNL) használatára. A vajsínű borító felső harmadánál vízszintes zöld tónusú sáv fut végig, halvány Luther-rózsa sormintával, rajta – a szerkesztők javaslatára – az emberi élet fordulópontjait ábrázoló három képpel. A zöld sáv a gerincen és a hátoldalon folytatólagosan végigfut, hátsó díszítőelemként egy csillag-motívum³ kapott benne helyet. Az MNL-logó itt egyszínű változatokban jelent meg, a címlapon a zölddel, a kötet gerincén pedig a vajsínű árnyalattal, belesimulva a „reformáció-brand” logikájába. Habár az arculati kézikönyv az egyszínű logóváltozatoknál meghatározza az alapértelmezett színeket, a jelen kötethez hasonló esetekben, vendégszínként alkalmazhatók más színek is. A kötet címsorai ezzel szemben *Trajan Pro* betűtípussal szedettek, itt tehát a „reformáció-brand” igazodik az intézményi arculathoz. Fontos hozzátenni, hogy az eltérő egyszínű logó használatával érdemes óvatosan bánni, amennyiben harmonikus összképet szeretnénk elérni, a konkrét esetekben mérlegelendő a szintani és formai indokoltsága. (7. és 8. kép ld. melléklet.)

Az MNL Baranya Megyei Levéltárának Évkönyve, a Baranyai Történelmi Közlemények sorozat 8. kötete *A Nagy Háború és következményei a Dél-Dunántúlon* címmel jelent meg 2021-ben. A keménytáblás borító alapszíne az intézményi szürkés-kék, amelyen sötétebb szürke árnyalattal a tervezéshez kapott iratok (nyomtatványok) soraiból vektorizált réteg fut végig, kissé döntött pozícióban. Az ugyanezen nyomtatványok színes, eredeti felvételeiből készült montázs a borító jobb alsó sarkánál úszik be. A címsorok a *Garamond* betűtípus vastagított változatával szerepelnek, balra igazított elrendezésben, három sorba tördelve. Felfogásában az intézményi arculati elemeket következetesen, ám kissé szabadabban alkalmazó borítóról beszélhetünk. (9. kép ld. melléklet.)

³ Stilizált betlehemi csillag, amely a református templomok tornyán is megtalálható Jézusra utaló jelkép.

Több mint három évtizedes múltra tekint vissza az MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára (illetve jogelődje, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár) évkönyve, a Zounuk. Külső borítóinak változásai jól szemléltetik a grafikai trendek évtizedeken átívelő alakulását, valamint a helyi hagyományok továbbélését. A borítók kezdetben puhakötésben, egyszínű (fekete, illetve sötétzöld), alul és felül vékony fehér vízszintes léniával tagolt layouttal jelentek meg, aszimmetrikus elrendezésben. A címsor és a sorozatszám hosszú évekig a talpas *Tiffany* betűcsalád dőlt, extra vastagított változatával szerepelt, ezt a 20. évfolyamtól (2005) a kalligrafikusabb vonalvezetésű *Ariston* betűtípus szintén dőlt, extra vastag változata váltotta fel. 2003 után jelent meg a keménytáblás kivitelezés, ekkortól a címdalton szabadabb, egyedibb megoldások tapasztalhatók: jellemzően egy-egy fénykép vagy címerkép, váltakozó háttér- és betűszínekkel, közép-re rendezve. Az évkönyv borító-evolúciójának következő állomása a 33. évfolyam, ahol az új MNL-arculat szürkés-kék árnyalata lett a külső borító alapszíne (ekkor jelent meg először a tagintézményi logó is a hátoldalon), a 34. és a 35. évfolyam esetében pedig új felfogású, egyedi képösszeállítások kaptak helyet. Ekkortól célként fogalmazódott meg, hogy a kötetben szereplő, szerteágazó témákban írt tanulmányok képanyaga átfogóbb módon jelenjen meg a külső borítón is, amennyiben ez lehetséges. Alapelv maradt az évfolyamonként eltérő alapszín, valamint a tipográfia és a layout változatlansága. (10. és 11. kép ld. melléklet.)

2021-ben jelent meg az MNL kiadásában Hende Fanni *Politikai reprezentáció a magyar országgyűléseken 1687 és 1765 között* című kötete, amelynek keménytáblás borítója a tervezői szándék szerint az MNL-arculat közvetítésének letisztult példája. Az arculati elemek közül itt (a hátoldali MNL-logón túl) gyakorlatilag csak a tipográfia jelenik meg: a címsor *Trajan*, a szerző neve keskenyített *Helvetica Neue* betűtípussal szedett, a címdoldal háttérének teljes felületét esetünkben egy festmény (*Franz Messmer/Wenzel Pohl: Mária Terézia köszöntése a királyság határánál, Bécsi Magyar Nagykövetség*) képe tölti ki. A címsorok betűinek eleganciája jól harmonizál a választott festmény témájával és stílusával, a hátoldal és a gerinc bordó alapszínével szintén a királyi, arisztokratikus összbemomást erősíti. (12. kép ld. melléklet.)

Katalógusok, képes albumok

A Magyar Nemzeti Levéltár elmúlt évtizedében új műfajként jelentkeztek a szélesebb kultúrafogyasztó közönség számára készült nagyszabású kiállítások katalógusai. A tárlatok design-ját hűen követő, reprezentatív, igényes kiadású kötetek esetében látványosan tetten érhető az intézményi arculati elemek következetes használata, a kiadványok ugyanakkor önálló brandet is közvetítenek. Az MNL Országos Levéltárában elsőként a *Nyomot hagytak – Évszázadok, személyiségek, aláírások* című kiállítás nyílt meg 2016-ban, amelynek színválasztásában az akkor hatályban lévő intézményi arculat (*Archívum arculati rendszer*) elegáns, bordó-arany színpárosítása dominál. A kétnyelvű katalógus tipográfiai rendszere már jelentősen eltér az intézményi arculatétól, a főcímsorok betűtípusaként itt jelenik meg először a talpas *Trajan* betűtípus, amelynek jelleg-

zetes kapitális írásmódját az alcímek esetében a sans serif *Helvetica* betűcsalád egészíti ki. A keménytáblás kötet borítójának felső harmadát a kötetben szereplő személyek arcképeiből készített mozaik tölti ki, a bordó háttérszínen az akkori intézményi logó (archívum logó) fehér változata kapott helyet. (13. kép ld. melléklet.)

A 2018-ban nyílt *Kik vagyunk? Magyarországi nemzetiségek* című kiállítás katalógusa ugyanezt a koncepciót követi, a layout hasonló elrendezésű, itt az alsó harmadban szerepel egy képszalag. A különbség a főcímsor betűtípusa, amely esetünkben egy másik talpas fontkészlettel, *Quant* betűtípussal szedett. (14. kép ld. melléklet.)

A harmadik nagy kiállítás, *A nemzet emlékezete – A magyar történelem mérföldkövei* katalógusa már a jelenlegi MNL-arculat hatályba lépése után, 2020-ban készült. A design fekete alapszínű, amelyen a *Trajan* betűtípussal szedett főcímsorok még markánsabban, ezúttal sárga színnel jelennek meg. A kiegészítő fontkészlet itt is *Helvetica*, amely ezúttal csak a hátoldali fülszövegen tűnik fel, fehér színnel. A keménytáblás borító egyetlen képi eleme II. András 1221-es aranypecsétjének képe, amely a kiállítás vezérszimbólumaként a brand „emlékmája” lett. Az ünnepélyességet egy kedvelt nyomdatechnikai megoldás, a pecsétet és a sárga betűket borító fényes lakkfólia-felület is fokozza. Az MNL-logó ezúttal csak a gerincen és a hátoldalon kapott helyet, fehér színváltozatban. (15. kép ld. melléklet.)

A vizuálisan önálló brandet megjelenítő „*mi úgymond mennyei polgárok vagyunk...*” *Válogatás a magyarországi protestantizmus történeti emlékeiből a Magyar Nemzeti Levéltárban* című kétnyelvű kötet a Reformáció 500 emlékévéhez kapcsolódóan jelent meg 2018-ban, puhakötésű, matt felületű borítójának sötétzöld-arany színválasztása letisztult, elegáns külsőt kölcsönöz a kötetnek. A címsorok a *Century Gothic* font sima és dőlt változataival szedettek, kapitális írásmóddal, arany betűszínnel, a magyar cím esetében balra, míg az angolnál jobbra zárva. A borító alsó harmadában szereplő sárgás tónusú iratfotó sávja a zöld háttértextúrával és az arannyal szedett betűsorokkal és díszítőelemekkel harmonikus benyomást kelt. (16. kép ld. melléklet.)

Szintén reprezentatív kiállítású köteteink sorát gazdagítja a 2020-ban a Magyar Nemzeti Levéltár, az erdélyi Iskola Alapítvány és a Libri közös kiadásában megjelent *Erdély – 1000 év öröksége* című, gazdagon illusztrált kötet, amelynek keménytáblás borítója kiválóan szemlélteti az intézményi arculat gyakorlati működését. A kék alapszínen mozgalmas képválogatás mutat rá azokra a szintani funkciókra és előnyökre, amelyeket a kék és a sárgás-vajszínű-törtfehér árnyalatok közötti komplementer dinamika tud nyújtani. A levéltárakban őrzött iratok jellegzetes színtartománya gyakorlatilag végtelen tárházat nyújtja a kékes árnyalatokkal való párosításoknak, a megsárgult, vagy épp barnult papírok textúrája markánsabb, telítettebb látványt eredményez. A főcímsor itt is *Trajan* betűtípussal, míg az alcím a *Gotham Pro* betűcsalád vékonyított változatával szedett, fehér színnel. A köztük lévő vízszintes elválasztó lénia vastagsága az alcímsor betűvastagságával azonos. (17. kép ld. melléklet.)

Forráskiadványok

A *Hunyadiak címereslevelei 1447–1489* című kötet keménytablás borítóval jelent meg 2019-ben, külső tekintetében a kiindulópont az ekkor még hatályos korábbi intézményi arculat (*Archivum arcuati rendszer*) volt. Az arculati elemek közül esetünkben a talpas *Garamond* font jelenik meg a balra, illetve jobbra zárt címsorokban, arany betűszínnel. A sorokat szintén arany színű vízszintes lénia egészíti ki, amely a gerincen és a hátoldalon is végigfut. A háttértextúra alapja a kötetben szereplő egyik oklevél térben megdöntött képe, sötétbarna tónusban. A címoldal alsó kétharmadát a jobbra kifutó oklevélkép (Enyingi Török Ambrus címereslevele), és a jobbról, a gerinc felől fotórealisztikus módon fölé helyezett nagyító képe tölti ki. A nagyító lencséje alatt a festett színes címerkép látható kiemelve. (18. kép ld. melléklet)

Hasonló forráskiadvány a *Beregi címereslevelek a Magyar Nemzeti Levéltárban* című kötet, amely az MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára gondozásában jelent meg 2020-ban. A háromnyelvű (magyar, angol, ukrán) kötet az egykori Bereg vármegye területén kiadott oklevelek átírásait és címerleírásait tartalmazza. A kötet – némileg szokatlan, ám praktikus módon – fekvő tájolású, ezt a belívben közölt oklevelek átnézeti képei indokolják. A fekvő formátumban ugyanis a külön oldalakon szereplő címereslevelek jobban elférnek, az egyes részletek jobban kivehetők. A kötet keménytablás borítójának háttértextúráját Bereg megye 1788-as térképrészlete adja, szerzői javaslatra a tartalmilag leginkább releváns településekre nagyítva. A térkép egységes sötétkék tónusban fut végig a gerincen és a hátoldalon is. A címoldal aszimmetrikus elrendezésű, a szerző neve és a címsorok a *Quant* betűtípus vastagított változatával szerepelnek, fehér színnel, balra zárva. A sorok szerves folytatásaként egy absztrakt címerkompozíció kapott helyett a címoldalon, a három címerpajzsmező egy-egy konkrét címereslevélből vett részletet tartalmaz. Szempont volt, hogy ezen kivágatok alapszínei, illetve azok sorrendje a történelmi Bereg vármegye címerét idézzék meg, így esett a választás a vörös és a kék háttérű címer részletekre. (19. kép ld. melléklet.)

A 2019-ben megjelent „*Belső várkastély*”, *Bicskey Erzsébet, egy fiatal lány naplója 1940–1946* című forráskiadvány keménytablás borítója autentikus módon igyekszik követni a kötet tartalmát és a háborús napló külső jegyeit. Ismert, hogy a napló szövege egy négyzetrácsos füzetben maradt fenn, ennek fedlapja került direkt módon a borító hátterébe, mintegy megidézve az eredeti naplót. A füzetborító címeresze praktikus módon a címsorok elhelyezésére szolgál: a *Typewriter* betűtípussal szedett sorok írógéppel írt sorokat imitálnak. A címoldal alsó harmadában egy korabeli fénykép (az Angol-kisasszonyok nyíregyházi iskolájának épülete képe) kapott helyet, kapoccsal „rögzítve” a borító alsó széléhez. Az eredeti naplóban talált préselt virág képe pedig a címoldal bal felső részére került, szintén azt az illúziót keltve, mintha a napló lapjai közül kivéve egyszerűen a borítóra helyezték volna. (20. kép ld. melléklet.)

2021-ben jelent meg az MNL Veszprém Megyei Levéltára gondozásában az *Összetört emlékezet. Veszprém első világháborús veszteségei levéltári források tükrében* című forrás-

kiadvány. A borító címdoldalán a m. kir. honvédtiszti özvegyek és árvák segélyellátási intézete által 1916-ban kiállított köszönő oklevél allegorikus díszítésének részlete látható. A grafika nemcsak hangulatában, hanem formailag is illeszkedik a kötet tematikájához. A kiragadott részlet a borító vajsínű-zöld tónusú kopottas háttértextúrájával kifejezetten harmonikus összbenyomást kelt. A kapitális (nagybetűs) írásmódú címsorok *Brich Std* betűtípussal szedettek, a főcím zöld, míg az alcím vörös árnyalattal szerepel a címdoldalón. A gerinc és a hátoldal zöld alapszínű, itt a szövegek vajsínű tónust kaptak. (21. kép ld. melléklet.)

Az MNL Békés Megyei Levéltára gondozásában, a Gyulai füzetek 20. köteteként jelent meg 2021-ben a *Gyulai polgárok visszaemlékezései. Scherer Benedek és Scherer Ferenc memoárja* című forráskiadvány. Keménytáblás borítójának koncepciója jól példázza a tartalom és a forma egységét. A kötet két visszaemlékezést, apa és fia memoárját tartalmazza, a mintegy 110 évet felölelő két szöveg a magyar polgárság történetének két karakteres, vizuálisan is jól megfogható korszakát tárja elénk, gazdag képanyaggal. Szerencsére mindkét szerzőről rendelkezésre állt jó minőségű fényképfelvétel, így a címdoldalón való megjelenítésük kézenfekvő volt. A két fotó között fennálló minőségbeli különbségeket (élesség, fényerő, telítettség, felületi sérülések) utómunka segítségével sikerült minimálisra csökkenteni, így eredeti háttérükből kivágva a két alak közös virtuális térbe, a család nappalijáról készült fotó elé került, a kompozíció így hangulatában karakteres, a polgári világot megidéző összképet eredményezett. A layout szimmetrikus elrendezésű, a főcímsor a *ITC Benguit* betűtípussal, míg az alcím dőlt *Garamond* fonttal szerepel, utóbbi kisebb betűmérettel és világoskék betűszínnel. (22. kép ld. melléklet.)

Összegzés

A fenti példák közül valamennyi a tartalom és a forma harmonikus egységét, a kötetek mondanivalójának külső jegyekkel történő hangsúlyozását mutatja. E törekvés azonban akkor ér célta, ha figyelembe vesszük a befogadók szempontjait is, s a kész kézirat könyv alakban történő megjelenítése során a munkafolyamat szereplői – szerző, szerkesztő, képszerkesztő, műszaki szerkesztő, grafikus – egy világosan megfogalmazott cél érdekében közös alkotófolyamatként értelmezik a munkát. Az együttműködés és a többféle tudás nemcsak inspirálóan hat a feladat elvégzése során, de egymást kiegészíti, s mindent a végeredmény, a kész kötet is magán hordozza.

Ajánlott irodalom

David Bann: Nyomdai megrendelők kézikönyve. Scholar Kiadó, 2007.

Serfőző Péter: Branding és a vizuális válasz - hogyan lesz a brandből arculat? Brandguide, 2020.

Timothy Samara: A grafikai tervezés kézikönyve - Elemek, összefüggések és szabályok. Scholar Kiadó, 2021.

Virágvölgyi Péter: A tipográfia mestersége számítógéppel. Osiris Kiadó, 2004.